

Pavluk N. V. The Impact of Media on the Formation of Ideas about Family in High School Students

Article is devoted to the influence of media on the personality young men and women considers the role media in the lives of teenagers. The features of a modern media environment, which is becoming a major institution of socialization of adolescents. An attempt was made to determine the role of the media in promoting family values. television is considered as an affordable and mass information channel as a source of sex-role socialization. The problems of the formation of family values in today's youth. Found that influence of the media on the formation of ideas about family can be both positive and negative. It was found that the mass media are the most important means of information, enlightenment and education of the population. shown that the recent television became a mass medium impact on the personality of the child. It is the main source of information for high school students. While in the foreground is recreational interest, while the second – cognitive. But, spending time at the television screens, children can not only expand your horizons, get acquainted with many life's circumstances, to learn how to behave in society, but also to learn a model of aggressive, violent behavior. People tend to take the social norms of behavior, which clearly promoted by the media as a positive stereotype lifestyle. The main broadcaster created image of marriage and family are the media. The media, on the one hand, reflect the reality in the society formed a negative image of the family, and the other – accentuate the family values in the of unlikely subjects of advertising and serialsthat emphasizes the crisis processes in the family institution. concluded that the media have a great influence on moral education and training for family life, as well as the submission form at the high school on the family.

Key words: mass media, high school students, image of the family, television.

Стаття надійшла до редакції 08.03.2013 р.

Прийнято до друку 26.04.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.

УДК 37.013.42:316.362

І. М. Трубавіна

**УСВІДОМЛЕНЕ І ВІДПОВІДАЛЬНЕ БАТЬКІВСТВО:
СПІЛЬНЕ І ВІДМІННЕ**

В умовах становлення незалежної соціальної й демократичної держави в Україні, формування ринкових відносин, загострення суспільних протиріч зростає роль сім'ї як фактору виживання, захисту і розвитку

людини, її соціалізації. У міжнародних документах сім'ю визнано основним середовищем і природним осередком суспільства, «колискою демократії». Але батьками не народжується, ними стають. Тому останні роки педагогічна теорія почала звертатися до питань формування батьківства, зокрема, усвідомленого та відповідального батьківства.

Аналіз останніх психолого-педагогічних та соціально-педагогічних досліджень свідчить, що сучасні наукові дослідження приділяють увагу окремим напрямом соціально-педагогічної та психологічної роботи з сім'єю – опіки над дітьми (С. Бадора, Г. Бевз, Г. Іващенко, Н. Комарова, Д. Мажец, С. Найдьонова, І. Пеша), формуванню усвідомленого батьківства і материнства, батьківської компетентності (Т. Алексєнко, І. Братусь, З. Зайцева, Р. Овчарова, Г. Радчук), культури сімейних стосунків і педагогічної культури батьків (Дж. та Е. Бім, В. Костів, В. Сатір, М. Стельмахович, Н. Стіннет). Однак проблема вивчення сутності феномену усвідомленого і відповідального батьківства в Україні все ще залишається досить актуальною та малорозробленою. Тому метою нашої статті є визначення сутності поняття усвідомленого і відповідального батьківства. Завданнями статті є визначення поняття батьківства та усвідомленого, відповідального батьківства, спільного і відмінного між ними.

Теоретичний аналіз різних підходів до розуміння сім'ї (релігійного, історичного, філософського, мікро- та макросоціологічного, правового, економічного, педагогічного, соціально-педагогічного) свідчить, що особливістю сім'ї є стосунки «батьки-діти», «чоловік-дружина», «брат-сестра», які можливі лише в сім'ї. Це підкреслює значення формування батьківства.

Так, найбільш традиційним є визначення батьківства, яке наведене у педагогічному словнику для молодих батьків – „це кровне споріднення батьків з їх дитиною, яке визначається на основі документів про шлюб і свідоцтва про народження дитини та на добровільному визнанні себе батьками дитини, яка народилася поза шлюбом [11, с. 39]. З психологічної точки зору, Р. Овчарова визначає батьківство як відносно самостійну підсистему в системі сім'ї, феномен, що являє собою сукупність знань, уявлень та переконань стосовно себе у батьківській ролі, які реалізуються у всіх проявах поведінкової складової батьківства, та включає подружню пару, яка вирішила дати початок новому життю, а також саму дитину [10]. З позиції соціальної педагогіки, О. Безпалько та Г. Лактіонова під батьківством розуміють процес забезпечення батьками (рідними чи прийомними) необхідних умов для повноцінного розвитку, виховання та навчання дітей [3]. Тобто, дане визначення розширює межі батьківства, за рахунок конкретизації того, що воно може бути біологічним і прийомним. Розвиненою формою батьківства є усвідомлене батьківство, яке за визначенням В. Кравця, «...це повне взяття на себе відповідальності за процес зачаття й народження здорових дітей» [8, с. 244]. Сім'я проходить етапи розвитку, на кожному з яких є

свої завдання розвитку і проблеми життєдіяльності, які їй потрібно навчитися вирішувати. Таким чином, батьки повинні знати про кризи, які її очікують у зв'язку з появою дітей, сімейним життям і вихованням на кожному етапі, володіти життєвими вміннями і батьківською компетентністю для успішного подолання криз розвитку, криз дитячого віку і сімейних труднощів. Саме це і буде відповідальним батьківством – як правильно любити дитину в благополучній сім'ї.

На думку І. Звереві та Ж. Петрочко *усвідомлене батьківство* розглядається як соціально-психологічний феномен, що, базуючись на певній системі знань, умінь, навичок, почуттів, якостей, реалізується у відповідальній поведінці батьків, спрямованій на виховання і розвиток дитини, формування її гармонійної особистості [5]. Тобто усвідомлене батьківство є відповідальним. О. Бартків розглядає усвідомлене батьківство, як взаємодію батьків чи осіб, які їх замінюють, між собою, іншими членами сім'ї, у т.ч. дітей, результатом чого є створення найбільш сприятливих умов для повноцінного, гармонійного розвитку дитини на всіх етапах її життя. Усвідомлене батьківство передбачає прагнення батьків до поповнення своїх знань, розвитку вмінь, здібностей та почуттів щодо процесу виховання дитини, гармонізації сімейних стосунків [1, с. 194]. Знов маємо необхідність батьківської просвіти щодо виховання дітей і сімейного життя.

Засади усвідомленого батьківства наводить Г. Лактіонова [3] у вигляді правил для батьків: 1. Любіть свою дитину. 2. Приймайте дитину такою, якою вона є. 3. Вірте і довіряйте своїй дитині. 4. Постійно вивчайте особистість дитини, не думайте, що вже все про неї знаєте. 5. Показуйте дитині, що вона є для вас важливою. 6. Дайте зрозуміти дитині, що її справи є важливими для вас. 7. Приділяйте увагу формуванню вольових рис, привчайте дитину до праці, напруги й виконання необхідних справ, навіть тоді, коли це не дуже приємно. 8. Допмагайте дитині виконати те, чого вона не вміє. 9. Дозволяйте дитині робити свій вибір, приймати власне рішення. 10. У разі конфліктів, засуджуйте не саму дитину, а її вчинок. 11. Прислухайтесь до думки дитини. 12. Будьте ввічливі з дитиною. 13. Проводьте разом із дитиною вільний час. 14. Допмагайте дитині розвивати її здібності. 15. Піклуйтеся про забезпечення безпеки й основних життєвих потреб дитини.

Факторами формування батьківства [9] є: макрофактори (урбанізація, зайнятість, освіта і культура, економічний розвиток суспільства, норми та явища адаптації); мезофактори (батьківська сім'я, звичаї, стереотипи, традиції мікросередовища (міста, села тощо); мікрофактори (цілі подружжя, їх світогляд, цінності, образ життя сім'ї, взаємодія у сім'ї, міцність шлюбу, зміст функцій, обов'язків і відповідальності в сім'ї, риси та якості особистості батьків, фізичні, психологічні та статеві особливості дитини, особливості подружніх взаємин, сімейні традиції, етіологічний фактор); особистісні фактори (індивідуально-особистісні особливості жінки або чоловіка). Н. Вахняк

відзначає, що для більшості сучасних молодих сімей суттєвими аспектами, які ведуть до усвідомленого батьківства є: ставлення до вагітності; почуття відповідальності за дитину; батьківські установки та очікування; досвід взаємодії з власними батьками; рівень психологічної готовності; рівень освіти батьків; ціннісні орієнтації батьків; педагогічна культура батьків; єдиний підхід до виховання дитини; компетентність до батьківської ролі та ін. [4, с. 301]. Відзначимо, що батьківська сім'я виступає найпершим суб'єктом формування усвідомленого батьківства майбутнього батька чи матері, стиль її взаємодії та виховання є моделлю, яку в майбутньому молоді будуть наслідувати у своїй власній сім'ї, на думку Р. Овчарової, «подружня сімейна система практично повністю наслідує батьківську сімейну систему» [10, с. 32]. За даними досліджень [7] 78% батьків застосовують фізичні покарання, 77% з опитаних батьків самі зазнавали фізичного насильства і вважають, що це – найсприятливіший і найефективніший спосіб виховання дітей. Коли їхні діти дорослішають і засвоюють агресію як стиль життя, вони «демонструють її на всіх рівнях спілкування: з батьками, знайомими і незнайомими, у сім'ї, на роботі» [12, с. 36 – 37].

Основна роль сім'ї у підготовці жіночої та чоловічої молоді до сімейного життя та батьківства, на думку В. Кравця, полягає у створенні чіткої визначеності прав і обов'язків батьків та дітей, участь в обговоренні та вирішенні сімейних проблем [8]. Таким чином, батьків треба вчити не тільки батьківським та життєвим умінням, але і залученню дітей до побудови моделі сімейного життя, що ставить їх у рівну позицію з батьками при прийнятті рішень щодо сімейного життя. Тобто змінюється зміст позиції «батьки – діти».

Усвідомлене батьківство містить декілька компонентів, це: ціннісні орієнтації подружньої пари; батьківські установки та сподівання; батьківське ставлення; батьківські почуття; батьківські позиції; батьківська відповідальність та стиль сімейного виховання, кожен з яких охоплює когнітивну (усвідомлення себе як батьків, уявлення про ідеальних батьків, знання батьківських функцій), емоційну (суб'єктивні батьківські відчуття, ставлення до дитини, ставлення до чоловіка/жінки як до батька спільної дитини) та поведінкову (вміння, навички та діяльність батьків з догляду, забезпечення, виховання та навчання дитини, взаємовідносини із шлюбним партнером та стиль сімейного виховання) складові, які можуть виступати як окремими феноменами, так і взаємопов'язаними між собою підсистемами в системі «батьківства» [13]. Кожен з вищезначених компонентів усвідомленого батьківства має формувальну частину, через яку можливо здійснювати процес формування усвідомленого батьківства – це педагогічний компонент. Саме вони і повинні стати змістом батьківської просвіти на батьківських зборах, в РАГСах, ЦСССДМ тощо.

На основі викладеного можна зробити висновки: формування батьківства є актуальною проблемою педагогічної теорії та практики, його

необхідно формувати, враховуючи фактори формування батьківства. Батьківство може бути усвідомленим і обов'язково при цьому відповідальним, тобто усвідомлене батьківство є ширшим поняттям за відповідальне, включає його до себе. Усвідомлене батьківство включає до себе сімейні цінності, ролі, особливі знання, життєві і батьківські вміння. Відповідальне батьківство передбачає відповідальність батьків за свою репродуктивну, батьківську поведінку, за життя і виховання дитини тощо. Відповідальне батьківство тільки з вмінням любити дитину стає усвідомленим. Але воно є першоосновою для формування усвідомленого батьківства – засвоєння нових знань, цінностей, вмінь тощо.

Перспективами подальших досліджень є розробка програми батьківської освіти з урахуванням віку дітей і батьківського стажу.

Список використаної літератури

- 1. Бартків О. С.** Усвідомлене батьківство : теоретичні аспекти / О. С. Бартків. // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки ; Розділ V. Соціальна педагогіка. – № 23, 2010. – С. 192 – 195.
- 2. Безпалько О. В.** Соціальна педагогіка у схемах і таблицях : [навч. посібник] / О. В. Безпалько. – К. : Логос, 2003. – 134 с.
- 3. Безпалько О. В.** Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини: Метод. Матеріали для тренера // Безпалько О. В., Лях Т. Л., Молочний В. В. та ін. / [заг. ред. Г. М. Лактіонової]. – К. : Наук. Світ, 2003. – 107 с.
- 4. Вахняк Н. В.** Соціально-педагогічний аналіз проблеми усвідомленого батьківства / Н. В. Вахняк. // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка [педагогічні науки] / гол. ред. В. С. Курило. – Луганськ, Вид-во „ЛНУ імені Тараса Шевченка”. – №20 (231), Ч. II, 2011. – С. 297 – 303.
- 5. Зверєва І. Д.** Основи батьківської компетентності: [навч. посіб.] / [упоряд.: Т. Г. Веретенко, І. Д. Зверєва, Н. Ю. Шевченко] / [заг. ред. І. Д. Зверєвої]. – К. : Науковий світ, 2006. – 156 с.
- 6. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації :** [навч.-метод. комплекс / автор.-упоряд. : О. В. Безпалько, І. Д. Зверєва, З. П. Кияниця, В. О. Кузьмінський та інш.] / за заг. ред. : І. Д. Зверєвої, Ж. В. Петрочко. – К. : Фенікс, 2007. – 528 с.
- 7. Кобильченко В.** Світ підлітка / В. Кобильченко // Журнал для батьків. – 1999. – № 3. – С. 6 – 7.
- 8. Кравець В. П.** Гендерна педагогіка : [навч. посіб.] / В. П. Кравець. – Тернопіль : Джура, 2003. – 416 с.
- 9. Мудрик А. В.** Соціальна педагогіка: [уч. посіб.] / А. В. Мудрик / [ред. В. А. Сластенин]. – М. : Академія, 1999. – 196 с.
- 10. Овчарова Р. В.** Психологическое сопровождение родительства / Р. В. Овчарова. – М. : Изд-во Ин-та психотерапии, 2003. – 319 с.
- 11. Педагогічний словник для молодих батьків.** – К. : ДЦССМ, 2002. – 348 с.
- 12. Психологічний клімат сім'ї /** О. Антонова-Тученко, М. Московка Г. Святієнко, Ю. Якубова // Журнал для батьків. – 1998. – № 3. – С. 8 – 10.

Трубавіна І. М. Усвідомлене і відповідальне батьківство: спільне і відмінне

У статті розкрито поняття «батьківство» та фактори його формування, проаналізовано похідні поняття – «усвідомлене батьківство» та «відповідальне батьківство», виділено спільне і відмінне між ними, їх взаємозв'язок, що складає теоретичну новизну роботи. Уперше розкрито сутність усвідомленого і відповідального батьківства з позицій любові до дитини.

Ключові слова: батьківство, усвідомлене батьківство, відповідальне батьківство, фактори формування батьківства

Трубавина И. Н. Осознанное и ответственное родительство: общее и отличие

В статье раскрыто понятие «родительство» и факторы его формирования, проанализированы производные понятия – «осознанное родительство» и «ответственное родительство», выделено общее и отличное между ними, их взаимосвязь, что составляет теоретическую новизну работы. Впервые раскрыта сущность осознанного и ответственного отцовства с позиций любви к ребенку.

Ключевые слова: родительство, осознанное родительство, ответственное родительство, факторы формирования родительства.

Trubavina I. M. The Acknowledged and Responsibled Parenthood

The article deals with topical issues of the modern pedagogical theory and practice, such as the essence and forms of the parenthood, correlation between these terms as well as the factors of forming the parenthood.

The author examines such trends as: how from responsible parenthood goes down the formation of acknowledged parenthood, which structure is wider and includes such points: values, roles, knowledge, skills. The acknowledged parenthood is possible in a case of responsible availability knowledge parenthood, only in this case the knowledge, skills, experience, values and roles will be gained. The acknowledged parenthood is build on a concept that the parents' love to a child based on understanding the responsibility for a child's life and understanding parents' role in upbringing, changes in themselves. The acknowledged parenthood can get lone with the child's changes, child's life, but not the parents changes, in a case if they don't realize this new roles in their families.

Key words: parenthood, acknowledged parenthood, rasponsibled parenthood, factors of parenthood forming.

Стаття надійшла до редакції 23.03.2013 р.
Прийнято до друку 26.04.2013 р.
Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.